

je ustrojstvo, strukturu i svakodnevni život toga patricijskog roda, koji se krajem 16. stoljeća pod osmanskim najezdom iz Zemunika doselio u Poreč.

Radom *Vizitacija Porečkog biskupa Gaspara Negrija iz 1743. – 1748.* (191-214) Jakov Jelinčić želi istaknuti važnost proučavanja vizitacija. Autor istražuje vizitaciju Porečkog biskupa Negrija nastalu u razdoblju od 1743. do 1748. Rad se posebice bavi općim podacima o vizitaciji, a manje moralnim i vjerskim stanjem u župama. Jelinčić je također ustanovio da sve Negrijeve vizitacije nisu sačuvane ili da su samo zagubljene i da će jednom izaći na svjetlo dana. Tajana Ujčić u radu *Zuppa a beneficio delli indigenti: pokretanje pučke kuhinje u Novigradu u kriznoj 1817. godini* (219-226) prikazuje način pokretanja pučke kuhinje u Novigradu u vrijeme gladne 1817. godine. Novigradski primjer pokretanja pučke kuhinje predstavlja model koji je bio primjenjivan na širem austrijskom području. U radu autorica navodi i sastojke i način pripreme *Maneštre za potrebite* te popis osoba koje su primale pomoć u hrani.

Radovi Ivice Pletikosića *Priloge k življenju OFM v Piranu* (231-235) i Giovannija Paolettija *Due ospedali per i poveri nei secoli XVII a Parenzo* (237-239) nalaze se na kraju *Zbornika* u obliku kratkih izlaganja sa skupa.

Drugi svezak radova *Istarskoga povijesnog biennala* potvrđuje dakle ne samo visoku znanstvenu razinu, nego i već tradicionalno dobru suradnju triju historiografija koje nose i obilježja nacionalnih identiteta Istre. Dojam da je suradnja s talijanskim i slovenskim znanstvenicima ostvarena u slabijoj mjeri nego što je bila za trajanja prvog susreta popravljen je njihovom brojnijom nazočnošću na trećim bijenalskim susretima, s kojih iščekujemo i skoro objavljivanje *Zbornika*.

Željko Cetina

Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 48, Zadar 2006., 720 str.

Još 2006. g. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru objavio je 48. broj svojih *Radova* koji sadrži 18 izvornih znanstvenih članaka te 4 pregledna rada.

Prvi članak, *Prapovijesna nalazišta na području Starigrada Paklenice* (1-55), autorice Martine Dubolnić, donosi pregled dosadašnjih spoznaja o prostoru Starigrada Paklenice u prapovijesno doba, ali i najnovije podatke dobivene rekognosciranjem terena do 2005. g. Autorica donosi nove spoznaje o gospodarskom razvoju starigradskog područja tijekom željeznog doba te najnovija otkrića o nastanku središta koje u rimsko doba postaje municipij poznat pod nazivom Argyruntum.

U sljedećem radu, *Antičke plombe iz Sotina (Cornacum)* (57-80), Mato Ilkić analizira olovne antičke plombe koje su pronađene na Kornakumu – rimskom lokalitetu smještenom 10 km jugoistočno od Vukovara. Nakon klasifikacije na službene i privatne plombe, pokušava ih datirati, odrediti njihovu namjenu te utvrditi umjetničku vrijednost i značaj za prostor Panonije.

“*Catalogus episcoporum et archiepiscoporum urbis Iadertine*” arhiđakona Valerija Ponte (81-185) idući je članak u kojem Zvezdan Strika obrađuje tri kronotakse zadarskih biskupa i nadbiskupa te pokušava utvrditi tko je njihov stvarni autor. Kako će se pokazati, Valerije Ponte nije bio autor svih triju kronotaksi, već je neka nepoznata ruka kompilatorski obradila Ponteov tekst. Autor Ponteov rad smješta u kontekst historiografije 17. st. i ističe njegov doprinos boljem poznavanju zadarske prošlosti.

Idući članak, *Ivan IV. Zadraniin i misija opata Martina 641. godine* (187-198), autora Stanka Josipa Škunce pokušava sistematski prikazati život i djelo pape Ivana IV. Autor ističe i važnost

dolaska opata Martina, kojeg je navedeni papa u Dalmaciju poslao u 7. st. da bi sakupio moći starih mučenika. Autor također zastupa mišljenje da je spomenuti opat istovjetan papi Martinu I., koji je poslao Ivana Ravenjanina u Salonu da obnovi ratom opustošenu Crkvu.

U sljedećem radu (*Nakit na zadarskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. stoljeća*) (199-214) Ivna Anzulović analizira nakit i donosi zaključke o vrstama nakita, materijalima i tehnikama ukrašavanja u razvijenom i kasnom srednjem vijeku. Rad se temelji na inventarima, popisima miraza udavača te oporukama zadarskih plemićkih obitelji, ali i pučana. Ovaj osvrt zapravo nadopunjuje dosad poznatu arheološku građu na zadarskom području.

Idući je rad onaj Serđa Dokoze "*Archivium comunis ladre*" u 15. stoljeću (215-230). Autor je metodom analogije s drugim dalmatinskim gradovima utvrdio da su se u Zadru dokumenti čuvali na istovjetan način kao i u ostalim dalmatinskim komunama. Novina koju Dokoza donosi jest podatak pronađen u Državnom arhivu u Zadru koji 1390. g. spominje zadarski komunalni arhiv. To je ujedno i prvo spominjanje riječi "arhiv" na našim prostorima.

U sljedećem članku Lovorka Čoralić *Tragom barskih patricija u Mlecima (kraj 14.-16. st.)* (231-261) istražuje kasni srednji i rani novi vijek. Na osnovi izvorne građe iz središnjeg mletačkog arhiva, autorica analizira tijek spominjanja barskih patricija u Mlecima, način njihove ubilježbe u dokumentima, mjesta njihova stanovanja, oblike profesionalnog djelovanja te odnose s crkvenim mletačkim ustanovama. U radu se posebno naglašava povezanost barskih patricija s ostatkom hrvatske dijaspore u Mlecima.

Rad *Kamici iz Mirlović Zagore i Konjevrat* (263-283) djelo je Krešimira Kužića koje donosi kritički prikaz nadgrobnih spomenika na seoskim grobljima u Mirlović Zagori i Konjevratama. Autor analizira motive na nadgrobnim spomenicima, a kao moguće vrijeme datacije navodi razdoblje od 1400. do 1475. g.

U idućem radu, *Rodoslov Berislavića Vrhričkih i Malomlačkih (od 15. do 18. stoljeća)* (285-341), Pavao Maček i Ivan Jurković rekonstruiraju rodoslov plemićke obitelji Berislavić. Nakon pregleda dosadašnjih historiografskih ostvarenja o ovoj temi, autori su na temelju izvorne arhivske građe izradili genealošku bazu podataka i upotpunili je kratkim biografskim tumačenjima o svakom članu spomenute obitelji.

Splitsko-poljičke isprave iz 17. i 18. stoljeća (343-412) u idućem članku analizira Milko Brković. Radi se o 36 nepoznatih dokumenata koji su izdani u Splitu, a odnose se na Poljičku Republiku, koja je u to doba bila pod mletačkom vlašću. Autor obrađuje isprave s diplomatsko-povijesnog stajališta te ih transliterira u latiničko pismo, opisuje njihove izvanjske osobine i donosi povijesni sadržaj teksta isprava. Prilog radu donosi i faksimile većine izvornika tih dokumenata.

U radu *Ninsko plemstvo u 17. i 18. stoljeću* (413-437) Jelena Kolumbić analizira etničko podrijetlo plemstva u Ninu te utjecaj mletačkih vlasti na strukturiranje tog društvenog sloja. Kako su u ninsko plemstvo bili primljeni i plemići te bogatiji građani iz drugih dalmatinskih gradova, a i mnogi talijanskog podrijetla, autorica zaključuje da se zapravo i ne može govoriti o plemićkom staležu u Ninu. Ipak, zbog njihova rada u komunalnom vijeću, autorica ističe važnost doprinosa "ninskog plemstva" očuvanju komunalnog uređenja grada.

Katolici Trebinjsko-mrkanjske biskupije prema popisu nadbiskupa Marka Andrijaševića iz 1733. godine (439-452) izvorni je znanstveni rad u kojem Miljenko Krešić donosi broj katolika spomenute biskupije po župama i selima u kojima su živjeli. Podaci su preuzeti iz arhiva kongre-

gacije "Propaganda Fide" u Rimu, a među njima se navodi i broj muslimanskih i pravoslavnih obitelji u mjestima gdje su živjeli katolici.

U idućem članku Stanko Piplović razmatra *Urbanistički i graditeljski razvitak predgrađa Lučac u Splitu* (453-510) s posebnim naglaskom na 19. i 20. stoljeće. Autor donosi podatke i tehničku dokumentaciju o pojedinim značajnijim građevinama na Lučcu te promatra brisanje granica između predgrađa i grada čime, Lučac doživljava socijalni i strukturalni preobražaj. U prilogu se donosi i velik broj starih planova grada.

U idućem članku, *Stanovništvo Omiša prema popisu iz 1806. godine* (511-566) Josip Celić obrađuje dokument nastao u doba francuske uprave u Dalmaciji s ciljem uvida u broj žitelja i njihovih dobara radi novačenja. U popisu su navedeni članovi preostalog komunalnog plemstva, zatim građani i pučani te pripadnici duhovnog staleža. Autor zaključuje da je početkom 19. stoljeća omiško društvo bilo staleški ustrojeno, što će nova (Napoleonova) vlast uskoro ukinuti.

U članku *O časničkoj izobrazbi, plaći i časničkom kadru u austrougarskoj vojsci s naglaskom na Dalmaciju* (557-568) Tado Oršolić pokušava utvrditi razloge malog broja časnika podrijetlom iz Dalmacije u carskoj vojsci. Nakon razmatranja visine časničkih plaća i mirovina te načina izobrazbe vojnog kadra, autor zaključuje da bi razlog mogao biti u nepostojanju tradicionalnog službovanja u aktivnoj carskoj vojsci, ali i u nepodobnosti kandidata u smislu njihova obiteljskog podrijetla i društvenog položaja.

U idućem članku Šime Peričić donosi *Prilog poznavanju gospodarskih prilika Bukovice i Podgorja u 19. stoljeću* (569-596). Autor u prvom redu prikazuje temeljne grane gospodarske djelatnosti tamošnjeg pučanstva u navedenom razdoblju, ističući najviše značenje stočarstva za njegovo održavanje na ovom prostoru. Čini se da se lokalno stanovništvo uz poljodjelstvo i stočarstvo bavilo još i preradom i trgovinom.

U članku *Zadarsko školstvo u prvom svjetskom ratu* (597-630) Ante Bralić razmatra utjecaj državnih vlasti na obrazovanje Zadrana početkom 20. stoljeća. U vrijeme Prvog svjetskog rata dolazi do mobilizacije učitelja, zauzimanja škola od strane vojske i do zatvaranja velikog broja škola na zadarskom području. Od preostalih škola država je nastojala stvoriti pogodni medij za svoju propagandu te strogo kontrolirati politička raspoloženja među srednjoškolcima.

Članak Marijana Maroje, *Pobuna pristaša HRSS-a Novigrada 1924. godine protiv velikosrpske politike* (631-644), prikazuje pobunu lokalnog stanovništva protiv velikosrpskog ustrojstva Kraljevine SHS. Pobuna je ugušena, a mnogi pobunjenici osuđeni su na zatvorske kazne. Uz to, rad razmatra i pobjedu HRSS-a na izborima 1925. godine, kada radićevci preuzimaju vlast u novigradskoj općini.

U idućem članku, *Pravaštvo u Bibinjama* (645-654), Marjan Diklić analizira nastanak Stranke prava u Dalmaciji, previranja unutar nje te općenito njezino političko djelovanje do 1918. godine. Poseban naglasak autor stavlja na pojavu pravaštva u Bibinjama te na ustroj, organizaciju i djelovanje dalmatinske Stranke prava u tom mjestu. Kao najistaknutijeg pravaša u Bibinjama navodi don Marka Sikirića, člana Mjesnog odbora Stranke prava.

Raspravu o pravaštvu na zadarskom području nastavlja Marjan Diklić u članku *Pojava i razvoj pravaštva u Arbanasima kod Zadra* (655-665). U uvodnom dijelu autor iznosi osnovne podatke o zadarskim Arbanasima, podrijetlu i doseljenu stanovništva, a najveću pažnju poklanja pravaškoj nacionalno-integracijskoj misli koja nastaje u 19. stoljeću u težnji za ujedinje-

njem Dalmacije s Banskom Hrvatskom. Kao najznačajnije pravaše na ovom području autor izdvaja Pavla Luku Relju, Gjuru Ivana Marušića i don Mihovila Miju Ćurkovića.

Sljedeći članak, *Ispostava banske vlasti Banovine Hrvatske u Splitu 1939. – 1941.* (667-702), autora Tonka Barčota, prikazuje organizacijsku strukturu i društveno-politički kontekst spomenute ispostave. Radi se o upravnoj instanci vlasti Banovine Hrvatske za područje nekadašnje Primorske banovine s pridodanim kotarima. Autor donosi zaključke o isključivo administrativnom funkcioniranju Ispostave, bez imalo samostalnosti u radu.

U posljednjem članku, *Odonimi kao ideološke manifestacije na primjeru Zadra u 20. stoljeću* (703-720), Zlatko Begonja analizira imena ulica i trgova u Zadru u moderno doba. Čini se da su se odonimi, u razdoblju od druge austrijske uprave pa do konca 20. stoljeća, iskorištavali u svrhu potvrde točno određenih političko-ideoloških koncepcija.

Na kraju ovog pregleda može se još samo zaključiti da 48. svezak *Radova Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* opet donosi pregršt zanimljivih tema, kako iz starije, tako i iz suvremene povijesti.

Tonija Vladislavić

Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, sv. 46, Zagreb – Dubrovnik 2008., 390 str.

U četrdeset i šestom svesku *Anala Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* objavljeno je jedanaest znanstvenih članaka, jedan *In memoriam* te ocjene i prikazi.

U prvom radu, *O dubrovačkoj Libertas u kasnom srednjem vijeku*, autora Lovre Kunčevića (9-63) iznosi se povijesno značenje i upotreba termina “sloboda” (*Libertas*) u dubrovačkom političkom i društvenom govoru kasnog srednjeg vijeka. Navedeni pojam u dubrovačkim se komunalnim dokumentima pojavljuje prvi put u prvoj polovici 14. st., a prisutan je sve do pada Dubrovačke Republike početkom 19. st. Autor iznosi slučajeve u kojima se *Libertas* pojavljuje kao simbol samostalnosti Dubrovačke Republike i samostalnog odlučivanja komunalnih vlasti u bitnim trenucima za Republiku. Neki od takvih povijesnih događaja su pregovori Dubrovčana o očuvanju svoje *Libertas* s poslanicima ugarskoga kralja Ludovika Anžuvinskog 1358. oko priznavanja njegove vlasti, zatim obrana položaja Dubrovnika u vrijeme borbe između Venecije i Sigismunda Luksemburškog (1387. – 1437.), potom simbolično značenje slobode koje su Dubrovčani u 15. st. pridavali zaštitniku svoga grada sv. Vlaha i vitezcu Orlandu te način na koji su Dubrovčani pojam “sloboda” iskoristili za diplomatske odnose s Osmanlij-skim Carstvom u kasnom 15. i ranom 16. stoljeću.

U drugom radu, *Od Dubrovnika do Firenze: bilješke o novačenju posluge u 15. st.*, autorica Paola Pinelli (65-79) opisuje na koji su način i uolikoj mjeri toskanski gradovi trgovali robljem preko Dubrovnika. Oslanjajući se na dokumentaciju trgovca Giulijana Marcovaldija iz Prata iz 15. st., nastanjenog u Dubrovniku, autorica utvrđuje da se većinom trgovalo ženama koje su bile dovođene iz balkanskih zemalja u Dubrovnik, a zatim prodavane obiteljima na Apeninski poluotok.

Relja Seferović u radu *Adventski i korizmeni propovjednici u dubrovačkoj katedrali u 18. stoljeću* (81-123) opisuje ulogu koju su propovjednici imali u dubrovačkome društvu nakon velikoga potresa 1667. te njihovu ulogu u podizanju morala građana koju im je povjerila gradska